УДК 631.1:574:332.23

Коренюк П.І.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Дніпродзержинського державного технічного університету

ІННОВАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ТА ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

INNOVATIVE ATTRACTIVENESS OF THE FOOD AND PROCESSING INDUSTRY

АНОТАЦІЯ

Проблема інвестиційної та інноваційної привабливості окремих галузей національної економіки є досить актуальною, особливо в умовах глобалізації економічної діяльності. Інвестиції у продовольчий комплекс за умови обмеження імпорту сільськогосподарської сировини сприятимуть притоку інвестицій безпосередньо у продовольчий комплекс, зокрема харчову та переробну промисловість. На фоні зниження темпів інвестиційної діяльності прямопропорційно погіршуються умови інноваційного обслуговування харчової та переробної промисловості. Аналіз факторів, які перешкоджають здійсненню інновацій у харчову та переробну промисловість, показує, що найвагомішим з них є недостатня фінансова підтримка держави, великі витрати на нововведення, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень у ряді випадків, відсутність коштів у замовників.

Ключові слова: інновації, підприємство, харчова, переробна, промисловість.

АННОТАЦИЯ

Проблема инвестиционной и инновационной привлекательности отдельных отраслей национальной экономики есть вполне актуальной, особенно в условиях глобализации экономической деятельности. Инвестиции в продовольственный комплекс при условии ограничении импорта сельскохозяйственного сырья способствуют притоку инвестиций непосредственно в продовольственный комплекс, в частности в пищевую и перерабатывающую промышленность. На фоне снижения темпов инвестиционной деятельности прямопропорционально ухудшаются условия инновационного обслуживания пищевой и пищевой промышленности. Анализ факторов, которые препятствуют размещения инноваций в пищевую и перерабатывающую промышленность, что очень весомой из них есть недостаточная финансовая поддержка государства, высокие расходы на нововведения, высокий экономический риск, продолжительный период окупаемости нововведений в ряде случаев, отсутствие денежных средств у заказчиков.

Ключевые слова: инновации, предприятие, пищевая, перерабатывающая, промышленность.

ANNOTATION

The problem of investment and innovation attractiveness of individual sectors of the national economy is quite relevant, especially in the context of globalization of economic activity. Investment in food complex subject to restrictions on imports of agricultural products will help attract investments directly in the food sector, particularly food and processing industry. Against the backdrop of slowdown in investment activity directly proportional to deteriorating conditions of service of innovative food processing industry. Analysis of the factors that hinder the implementation of innovations in food and processing industry, shows that the most significant of these is the lack of financial support from the state, the high cost of innovation, high economic risk, long payback innovations in some cases, lack of funds to customers.

Keywords: innovation, enterprise, food processing, industry.

Вступ. Проблема інвестиційної та інноваційної привабливості окремих галузей національної економіки є досить актуальною, особливо в умовах глобалізації економічної діяльності. Харчова та переробна промисловість в умовах України характеризується потужною сировинною базою у вигляді сільськогосподарських проблем різних форм власності та господарювання. Традиційно, український аграрний сектор займає понад 30 відсотків виробництва ВВП. Маючи сировинну базу світового значення з одного боку, а з іншого, характеризуючись високою оборотністю, вітчизняна харчова та переробна галузь має високу інноваційну привабливість. Той факт, що в силу ряду вагомих чинників вітчизняний ресурсний потенціал характеризується досить низькою ефективністю його використання, то це лише посилює значимість і віддачу інновацій у харчову та переробну промисловість. Отже, інвестиції у продовольчий комплекс за умови обмеження імпорту сільськогосподарської сировини сприятимуть притоку інвестицій безпосередньо у продовольчий комплекс, зокрема харчову та переробну промисловість.

Огляд літератури. У економічно розвинутих державах біля 40 відсотків економічного росту за останні роки забезпечується за рахунок інновацій [3, с. 187]. Продовольчий комплекс не може на рівних конкурувати з іншими галузями національної економіки, так як потребує прямої державної підтримки у вигляді субсидій, пільг, протекціонізму та непрямої, наприклад як державні закупки. Так, нині в Україні витрати на виробництво агропродовольчої продукції, подальшу переробку та реалізацію розподіляються у співвідношенні 4 : 2 : 1, а прибутки - навпаки, що підтверджує вищевказані авторські роздуми і узагальнення. Має місце удосконалення механізму ринкового ціноутворення, активного використання державного протекціонізму у агропродовольчій сфері, стимулювання відповідних науково-дослідних робіт з впровадженням результатів у технології виробництва продовольчої сировини та продуктів харчування.

Як вказує академік П.П. Борщевський [1, с. 45-47] та його послідовники, економічно виправдано здійснювати капіталовкладення на модернізацію, зокрема техніко-технологічне переоснащення підприємств харчової та переробної промисловості. На думку авторів, з якою ми погоджуємося, основними напрямами перспективного розвитку харчової галузі мають стати поглиблення спеціалізації, доведення рівня розвитку вітчизняного продовольчого комплексу до масштабів, які б забезпечили потреби регіонів у харчових продуктах. В той же час вчені Інституту аграрної економіки НААН вважають, спираючись на власні дослідження, що інвестиційний процес виникає при вкладанні коштів у фінансові інструменти та у реальні об'єкти агропродовольчого комплексу [3].

На фоні зниження темпів інвестиційної діяльності прямопропорційно погіршуються умови інноваційного обслуговування харчової та переробної промисловості [3; 4].

На нашу думку, досягнення еквівалентності обміну між промисловістю та агропродовольчим комплексом, сприятиме формуванню умов для прибутковості аграрного виробництва, тим самим збільшуючи інвестиційну привабливість окремих галузей продовольчого комплексу. Результати досліджень, як фундаментальних, так і прикладних, підтверджують, що економічне зростання визначаються обсягами та структурою інвестицій, якістю та швидкістю їх обертання.

Як вказують Іртищева І. О. та Сохнич А. Я. [4] іноземні інвестиції можуть бути вкладені у вітчизняний продовольчий комплекс при наявності мотивів та регулювання. Ми відносимо сюди також мінімальний ризик для інвестора та ризик втрачених можливостей для вітчизняних товаровиробників як об'єкта інвестора у сфері інновацій. Активізація інноваційного процесу є неможливою без державної підтримки, так як існує досить тісний взаємозв'язок між обсягами, формами інвестицій та якістю, ступенем обґрунтованості державних програм.

Так, стратегічною метою інноваційної політики в продовольчій сфері є забезпечення зростання валового внутрішнього продукту за рахунок виробництва якісно нових продуктів харчування та продовольчої сировини на основі запровадження інноваційних технологій виробництва та переробки. Так, в США в післявоєнні роки виник самостійний напрямок державної політики – «інноваційна політика», основне завдання якої полягає у цілеспрямованому стимулюванні інновацій.

Аналіз отриманих результатів. Сучасний фінансовий стан підприємств продовольчого комплексу різних форм господарювання та різних форм власності доцільно визначити як складний, що зумовлено низьким рівнем організації виробництва продовольчої сировини, диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні ресурси, недостатнім рівнем кредитування та бюджетного фінансування. Для вітчизняного продовольчого комплексу важливим є формування інноваційної привабливості в цілому та окремих підприємств різних форм власності та господарювання. У табл. 1 приводяться розрахункові дані інноваційної активності підприємств харчової та переробної промисловості у вигляді впровадження створених передових інноваційних технологій.

Спостерігається тенденція кількості створення передових технологій у харчовій та переробній промисловості за досліджуваний період.

Таблиця 1

Динаміка кількості створених передових технологій у харчовій та переробній промисловості за 2013 рік, од.

Кількість створених передових технологій	всього			13		
	у тому числі	нових для України		9		
		принципово нових		9		
	за державним контрактом			-		
Кількість охоронних документів у створених технологіях, у тому числі	на винахід			9		
	на корисну модель			12		
	на промисловий зразок			-		
	такі документи, які мають патетну чистоту			-		
Кількість використаних у діяльності підприємства винаходів, корисних моделей і промислових зразків						
Види діяльності підприємств харчової та переробної галузі	Кількість використаних			З них створених за рахунок державного бюджету		
	винаходів	корисних моделей	промислових зразків	винаходів	корисних моделей	промислових зразків
Виробництво харчових продуктів	48	1	39	-	-	-
Виробництво напоїв	39	4	67	-	-	-

• *Статистичний щорічник України за 2013 рік. – К.: Держкомстат. – С. 300-305*

Як показує досвід розвинутих країн світу, капітал економічно виправдано перемістити з фінансової у виробничу сферу і для цього на державному рівні має бути розроблений та ратифікований механізм такого переливу капіталу. Так, прямі іноземні інвестиції у виробництво харчових продуктів та напов у 2013 році склали 327,2 млн. дол. США, що складає 5,7 відсотків частки у загальному обсязі інвестицій в національну економіку. Очевидно, що є відчутний потенціалу до зростання обсягів інвестицій у харчову та переробну промисловість. Вищевказане підтверджує інноваційну привабливість підприємств харчової та переробної промисловості.

Якщо проаналізувати динаміку інвестицій у галузі продовольчого комплексу, то цілком доцільно зробити висновок про те, що має місце позитивні тенденція до їх зростання у відносному виразі. Проте, у абсолютному виразі з урахуванням реальних потреб промисловості вони є катастрофічно недостатніми. В той же час інноваційною діяльністю в цілому в промисловості займалися 1715 досліджуваних підприємств, що складає 16,8 відсотків промислових підприємств проти 17,4 відсотки у 2012 році (1758 підприємств). Відмітимо, що харчова і переробна промисловість є швидкооборотною галуззю, де оборот коштів за рік здійснюється від 2 до 3 раз. В той же час в Україні наявна потужна сировинна база для переробних галузей продовольчого комплексу. Має місце використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, але, як правило вони створюються та фінансуються не за рахунок Державного бюджету. На перший погляд, здається позитивним факт економії бюджетних коштів. Але, як показує досвід розвинутих країн, держава не може бути осторонь інноваційних процесів у таких швидкооборотних і, водночас, пріоритетних галузях як харчова та переробна промисловість. Доцільно відмітити, що дана галузь у сукупність з сільськогосподарським виробництвом як сировинною базою формує продовольчу безпеку держави.

Інноваційна продукція харчової промисловості у вигляді виробничих технологій і ноу-хау у ряді випадків впливає на товарну структуру зовнішньої торгівлі, визначаючи співвідношення експорту-імпорту продукції харчової та переробної промисловості (табл. 2).

Важливим напрямом є створення виробничих потужностей з виготовлення тари та пакувальних матеріалів, надання виробничих, комерційних, консультаційних, інформаційних та інших видів послуг підприємствам харчової і переробної промисловості. В цілому, виходячи з даних таблиці 2, спостерігається тенденція позитивного експортно-імпортного балансу продовольчих продуктів, тобто експорт окремих видів та груп продовольчих товарів переважає над імпортом. Парадоксальним є той факт, що по живих тваринах та продукції тваринного походження спостерігається негативний експортно-імпортний баланс. Імпорт даних продуктів переважає над експортом в 1,9 рази або на 75 відсотків. У сфері застосування визначається мета, а також будь-яка, пов'язана з інвестиційним проектом, діяльність, що буде відбуватися в результаті його здійснення. Також доцільно включати також інші функції, такі, як визначення витрат, часу і місця проведення оцінки, добір групи спеціалістів, і відповідні попередні консультації з ними або власниками акцій, а також з усіма зацікавленими в такій оцінці.

Згідно світового досвіду, пріоритетними сферами інвестування продовольчого комплексу є розробка та впровадження власних виробничих технологій, тобто інвестиції інноваційного характеру. Сюди можна віднести модернізацію та заміну на більш нові прогресивні виробничі технології існуючих переробних та заготівельних підприємств. Характерним є повне фінансування обсягів витрат за різними напрямами інноваційної діяльності, що є позитивним фактом. Ми вважаємо, що вкладати кредитні, власні чи інвестиційні кошти у аграрне виробництво має бути вигідніше, як, скажемо, відносити на депозитні рахунки комерційних

Таблиця 2

Співвідношення експорту та імпорту продукції харчової та переробної промисловості за 2013 рік

Види продовольчої продукції	Експорт		Імпорт		Порівняльні індекси	
	млн. дол. США	відсотків до загального обсягу	млн. дол. США	відсотків до загального обсягу	експорту до імпорту	імпорту до експорту
Живі тварини, продукція тваринного походження	1084,1	1,7	1894,5	2,5	0.6	1.9
Продукти рослинного походження	8875,9	14,0	2670,0	3,5	3.3	0.3
Жири та олії тваринного або рослинного походження	3507,1	5,5	403,4	0,5	8.7	0.1
Готові харчові продукти	3571,7	5,6	3219,5	4,2	1.1	0.9

• *Статистичний щорічник України за 2013 рік. – К.: Держкомстат. – С. 240-252.*

банків, придбати цінні папери та здійснювати інші прибуткові операції у фінансовій сфері. Тобто, держава має опосередковано створити умови для ефективної віддачі капіталу у аграрній сфері, навіть, з урахуванням ризику, який значно знижує користь прибутку у порівнянні з невиробничою сферою національної економіки.

Висновок. Отже, аналіз факторів, які перешкоджають здійсненню інновацій у харчову та переробну промисловість, показує, що найвагомішим з них є недостатня фінансова підтримка держави, великі витрати на нововведення, високий економічний ризик, тривалий термін окупності нововведень у ряді випадків, відсутність коштів у замовників. Крім того, приклад ряду підприємств харчової та переробної промисловості свідчить, що здійсненню нововведень перешкоджали нестача інформації про новітні технології, відсутність можливостей для кооперації з іншими товаровиробниками і науково-дослідницькими організаціями, недостатність інформації про ринки збуту, відсутність кваліфікованого персоналу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борщевський П., Сичевський М., Троян В. Харчова промисловість України: сучасні тенденції та перспективи розвитку // Економіка України, 2003. – №8. – С. 45-49.
2. Ілляшенко С.М. Інноваційний розвиток ринкових можливостей: проблеми управління. – Суми: ВВП. «Мрія–1» ЛТД, 1999. – 222 с.
3. Іртищева І.О. Державне регулювання інституціональних змін в агропродовольчій сфері України: монографія / Інна Іртищева, Альона Обозна. – Миколаїв : Гельветика, 2014. – 163 с.
4. Іртищева І. О., Сохнич А. Я. Інноваційний розвиток сільських територій: адаптація міжнародного досвіду в національних реаліях. – Монографія / І.О. Іртищева, А.Я. Сохнич–Миколаїв: 2012.
5. Кисіль М.І. Тенденції і напрямки активації аграрного інвестиційного процесу // Економіка АПК, 2002. – №4. – С. 66-71.
6. Константинов К.І. Сутність і значення іноземних інвестицій для аграрної економіки України / Ресурсний потенціал АПК: удосконалення та підвищення ефективності використання: Збірник наукових праць / НАН України. Інститут економіки. – К., 2001. – 132 с.